

Отже, за податкової ставки, яка є коренем рівняння (1), відрахування до бюджету будуть максимальні.

Висновки. В статті розглянута модифікація кривої Лаффера, в якій враховується певна кількість підприємств, які працюють при податковій ставці 100%. За податкової ставки, яка є коренем деякого рівняння, відрахування до бюджету будуть максимальні.

Володіючи знаннями про оптимальні величини податкових ставок для окремих видів податків, можна правильно сформувати податкову систему, яка буде в цьому випадку взаємопов'язувати свої фіскальну і стимулюючу функції: яка б, з одного боку, сприяла збільшенню податкових надходжень держави, а, з іншого, не була б непосильним тягарем для господарських суб'єктів і не спонукала переходу їх в тіньовий сектор економіки.

Література

1. Дружбляк Н. Українці – у тіні / Н. Дружбляк // Високий замок. – 2011, 22–24 квітня.
2. Сморгонский А. В. Оптимизация налогов на прибыль предприятий / А. В. Сморгонский // Экономика и математические методы. – 1992. – Т. 28. – Вып. 2. – С. 316–318.
3. Чугунов И. Взаимосвязь ставки налогов и налоговых поступлений / И. Чугунов // Бизнес-информ. – 1997. – № 11. – С. 28–34.
4. Буряк П. Ю. Визначення оптимальної податкової ставки податків з використанням кривої Лаффера / П. Ю. Буряк, С. Л. Лондар // Регіональна економіка. – 2000. – № 1. – С. 132–139.
5. Буряк П. Вплив зміни податкової ставки на доходи бюджету / П. Буряк, С. Лондар // Фінанси України. – 2002. – № 1. – С. 41–44.
6. Лондар С. Л. Моделі прийняття рішень з проблем вдосконалення податкової політики в умовах ринкової трансформації економіки України : [монографія] / С. Л. Лондар ; ред. В. Юринець. – Львів : Вид-во Львів, 2001. – 224 с.

Надійшла 19.08.2011

УДК 658.15 (045)

А. М. КРАВЦОВА

Вінницький національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ ЗА НОВИХ УМОВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Досліджено особливості формування власного капіталу акціонерних товариств з фінансового та правового погляду за нових умов господарювання, що впливає на управлінський аспект фінансових рішень на підприємстві. Розкрито атрибути окремих складових власного капіталу та надано наявну інформацію про вимоги до формування капіталу акціонерних товариств відповідно до законодавства.

The features of forming of property asset of joint-stock companies are investigational from the financial and legal point of view at the new terms of manage that influences on the administrative aspect of financial decisions on an enterprise. The attributes of separate constituents of property asset are exposed and present information is given about requirements to forming of capital of joint-stock companies in accordance with a legislation.

Ключові слова: власний капітал, статутний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), акціонерне товариство, глобалізація.

Вступ. У зв'язку з процесами формування єдиного світового фінансового простору та істотної трансформації фінансової системи, що відбуваються в останні десятиліття, суттєво ускладнюється взаємодія підприємств із зовнішнім фінансовим середовищем, змінюються передумови і можливості їх фінансової діяльності в стратегічному періоді, загострюються проблеми управління капіталом.

Порушення загального процесу відтворення фінансових ресурсів в Україні внаслідок кризових явищ значною мірою ускладнило перебудову підприємствами системи управління своїми фінансовими ресурсами. Крім того, негативно впливає на ефективність управління капіталом підприємств постійні зміни законодавчої бази в сфері оподаткування. Вказані причини породжують негативні наслідки, як спад ділової активності підприємств, тінізація економіки, відтік національних капіталів за кордон, що в цілому призводить до скорочення фінансових ресурсів вітчизняних підприємств. Тому вдосконалення управління капіталом підприємств набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень. Фундаментальним дослідженням в області проблем управління капіталом присвятили свої праці такі вчені: І. Балабанов, І. Бланк, Р. Брейлі, Дж. Ван Хорн, В. Ковальов, М. Міллер, Ф. Модільяні, Е. Стоянова, А. Шеремет та інші. В сучасних умовах найбільш відомими розробками, присвяченими проблемам власного капіталу підприємства, є праці Ю. Бріггема, Ю. Воробйова, О. Єфимової, В. Савчука, О. Терещенка, Д. Ван Хорна, Дж. Шима та інших науковців. Однак ряд питань вимагають нового осмислення та вирішення в теорії і практиці фінансового менеджменту.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей формування власного капіталу акціонерних товариств з фінансового та правового погляду за нових умов господарювання, що впливає на управлінський аспект фінансових рішень на підприємстві.

Основний розділ. Аналіз різних думок авторів щодо поняття власного капіталу підприємства свідчить, що сучасна теорія і практика фінансового менеджменту не має його загальноприйнятого визначення. Для економічних наук власний капітал – це фінансові ресурси, що вкладаються в частину активів, відображені у пасиві балансу підприємства.

Власний капітал відповідно до п. 3 П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та п. 4 П(С)БО 2 «Баланс» становить частину в активах підприємства, яка залишається після вирахування його зобов'язань [1, 2].

Згідно з П(С)БО 2 «Баланс» власний капітал підприємства включає такі елементи: статутний капітал; пайовий капітал; додатковий вкладений капітал; інший додатковий капітал; резервний капітал; нерозподілений прибуток (непокритий збиток); неоплачений капітал; вилучений капітал [2]. Такий склад власного капіталу відображає наявність його частини, інвестованої засновниками у момент створення підприємства, та частини, одержаної в результаті ефективної діяльності, насамперед нерозподіленого прибутку, суми дооцінки необоротних активів, а також додаткового вкладеного капіталу.

На нашу думку, капітал підприємства можна визначити як частину фінансових ресурсів в грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, вкладених в активи підприємства, що спрямовані на реалізацію підприємницької ідеї та досягнення цілей підприємства.

Зазначимо, що серед класифікації загального капіталу, саме розподіл на власний і позиковий капітал перебуває на першому місці. Власний капітал відіграє головну роль при створенні та розвитку підприємства і є головною економічною базою всього процесу його діяльності. Для кожного підприємства він є тією життєво потрібною частиною, без якої неможлива ані робота, ані подальше функціонування.

Наявні власні кошти дають змогу підприємству використовувати їх як на свій розсуд, так і в окремих випадках за законодавчо встановленими напрямками. Усе залежить від джерела такого фінансування за рахунок елементів власного капіталу.

Раціональна структура капіталу не є стабільною, оскільки фінансування є динамічним процесом, а також модифікуються чинники, що впливають на структуру капіталу, особливо в умовах нестабільної економічної ситуації. Відповідно змінюються і переваги підприємств у виборі певних джерел формування структури капіталу. Так, підприємство може функціонувати на основі: власних ресурсів, якщо їхня питома вага складає не менше 75–80%; змішаного фінансування, коли частки власних та залучених фінансових ресурсів майже рівні; за рахунок залучених ресурсів, якщо їх питома вага перевищує 55–60% загальної ресурсної бази.

Важливу роль у формуванні капіталу також відіграють пайові та інші внески трудового колективу. Значні фінансові ресурси підприємство може мобілізувати на фінансовому ринку. Зокрема, формами їх мобілізації є продаж акцій, облігацій та інших видів цінних паперів, які випускаються даним підприємством, а також кредитні інвестиції.

В процесі залучення фінансових ресурсів підприємствами використовуються такі типи стратегій, які можуть мати внутрішню й зовнішню орієнтацію:

– використання власних коштів для розширення своєї ринкової ніші. Така стратегія використовується великими та вузькоспеціалізованими підприємствами, які працюють на нестійких ринках. Стратегія в цілому є малоприбутковою;

– об'єднання фінансових ресурсів середніх та великих підприємств для реалізації проектів захоплення нових ринків;

– використання всіх доступних джерел фінансування (позики, випуск акцій, створення консорціумів тощо) для формування та реалізації перспективних інноваційних програм малих та середніх підприємств наукоємних галузей. Стратегія є досить ризикованою, але високоприбутковою;

– залучення донорських коштів великих підприємств – споживачів продукції в рамках вертикальної інтеграції з ними;

– перехресне фінансування (підрозділи, які формують фінансові кошти, діляться з тими, у кого їх не вистачає).

Зовнішня орієнтація підприємств передбачає опору на позикові кошти (облігаційні позики та банківські кредити), а внутрішня – на власні (статутний капітал та прибуток) [3].

Загалом стратегія фінансування визначає: оптимальне співвідношення внутрішніх і зовнішніх джерел залучення фінансових коштів; ціну, яку підприємство може заплатити за них; способи розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів між підрозділами [4].

Особливості формування окремих складових власного капіталу підприємств зумовлюються нормами законодавства щодо організаційно-правових форм підприємств та форм їх власності, а також щодо порядку формування і руху власного капіталу. Динаміка та структура власного капіталу підприємства значною мірою залежать від змін, що відбуваються в окремих його складових: статутного та пайового капіталу; додатково вкладеного капіталу; іншого додаткового та резервного капіталу; нерозподіленого прибутку; неоплаченого та вилученого капіталу.

Оснoву власного капіталу більшoсті підприємств становить статутний капітал. Дані про його розмір та зміни, як правило, фіксуються в установчих документах і вносяться в Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Основною організаційно-правовою формою промислових підприємств в Україні є акціонерні товариства. З того моменту, коли набрав чинності Закон «Про акціонерні товариства» [5], почався відлік двохрічного перехідного періоду, відведеного для акціонерних товариств в Україні для впровадження ними суттєвих змін в системі корпоративного управління, а також у їх відносинах з акціонерами, кредиторами і інвесторами.

Зокрема, в Законі [5] передбачено такі вимоги до формування капіталу (Розділ III, ст. 14–19): мінімальний розмір статутного капіталу акціонерного товариства становить 1250 мінімальних заробітних плат виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, що діє на момент створення (реєстрації) акціонерного товариства; статутний капітал товариства визначає мінімальний розмір майна товариства, який гарантує інтереси його кредиторів; власний капітал (вартість чистих активів) товариства – різниця між сукупною вартістю активів товариства та вартістю його зобов'язань перед іншими особами; порядок збільшення (зменшення) статутного капіталу акціонерного товариства встановлюється Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Основними особливостями збільшення статутного капіталу акціонерних товариств відповідно до прийнятого Закону [5] є такі:

1) статутний капітал товариства збільшується шляхом підвищення номінальної вартості акцій або розміщення додаткових акцій існуючої номінальної вартості у порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

2) збільшення статутного капіталу акціонерного товариства із залученням додаткових внесків здійснюється шляхом розміщення додаткових акцій.

3) збільшення статутного капіталу акціонерного товариства без залучення додаткових внесків здійснюється шляхом підвищення номінальної вартості акцій.

4) акціонерне товариство не має права приймати рішення про збільшення статутного капіталу шляхом публічного розміщення акцій, якщо розмір власного капіталу є меншим, ніж розмір його статутного капіталу.

5) збільшення статутного капіталу акціонерного товариства для покриття збитків не допускається.

В процесі функціонування акціонерні товариства мають право збільшувати або зменшувати свій статутний капітал. Збільшення капіталу здійснюється за рішенням учасників і погоджується протоколом. Основними причинами збільшення статутного капіталу є підвищення кредитоспроможності (необхідна умова отримання кредитів і залучення акцій), мобілізація фінансових ресурсів, акумуляція фінансового капіталу, рішення ринкової ціни акцій (цей чинник не властивий вітчизняному ринку цінних паперів), збільшення бази для нарахування дивідендів (найбільш вагома причина для акціонерів).

У світовій практиці розрізняють декілька способів збільшення статутного капіталу, а саме:

– збільшення кількості акцій за існуючою номінальною вартістю: за рахунок додаткових внесків акціонерів (дає змогу здійснити перерозподіл корпоративних прав); за рахунок реінвестиції дивідендів (зміни пропорцій між учасниками не відбувається); за рахунок індексації основних фондів (зміни пропорцій між учасниками не відбувається);

– збільшення номінальної вартості акцій: за рахунок індексації основних фондів; за рахунок реінвестиції дивідендів;

– обмін облігацій на акції.

Кожний метод збільшення має відповідне оформлення і правове регулювання.

Зменшення статутного капіталу має такі особливості [5]:

1) статутний капітал акціонерного товариства зменшується в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, шляхом зменшення номінальної вартості акцій або шляхом анулювання раніше викуплених товариством акцій та зменшення їх загальної кількості, якщо це передбачено статутом товариства;

2) після прийняття рішення про зменшення статутного капіталу акціонерного товариства виконавчий орган протягом 30 днів має письмово повідомити кожного кредитора, вимоги якого до акціонерного товариства не забезпечені заставою, гарантією чи порукою, про таке рішення;

3) зменшення акціонерним товариством статутного капіталу нижче встановленого законом розміру має наслідком ліквідацію товариства.

Важливим чинником, який впливає на формування величини власного капіталу, є чистий прибуток (збиток) підприємства. Чистий прибуток може бути направлений на виплати власникам, у статутний або пайовий капітал, – у резервний капітал. Виплати дивідендів зменшують власний капітал підприємства. Збільшення статутного (пайового) та резервного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку спричиняють лише внутрішній перерозподіл сум власного капіталу підприємства. Нерозподілений збиток підприємства зменшує розмір його власного капіталу. Відповідно до п. 14 П(С)БО 5 «Звіт про власний капітал» власний капітал підприємства може зменшуватися в результаті виходу учасника, викупу або анулювання викуплених акцій акціонерним товариством, зменшення номінальної вартості акцій [6].

На сучасному етапі розвитку економіки фінансова система забезпечує доступ акціонерних товариств не лише до національних, але й до міжнародних джерел залучення капіталу. Основні глобалізаційні тенденції руху та еволюції фінансових ресурсів в сучасній фінансовій системі обумовлюють появу нових фінансових методів і прийомів забезпечення економічних зв'язків, адже останнім часом сформувався світовий фінансовий ринок як єдиний глобальний фінансовий простір, котрий є середовищем і механізмом міжнародного руху капіталу.

Висновки. Розглядаючи капітал як складову частину фінансових ресурсів, тобто сукупність грошових ресурсів, які підприємство змогло залучити й утримати у своєму обороті на певну дату, зокрема на кінець року, можна правильно в подальшому оцінити наслідки його формування, розміщення та використання на підприємстві і застосувати для ефективного управління діяльністю цього підприємства. Певний вплив на формування розміру власного капіталу можуть мати зміни в обліковій політиці підприємства та виправлення помилок, допущених при складанні фінансової звітності за минулі роки, які впливають на величину нерозподіленого прибутку (непокритого збитку).

Таким чином, процес формування власного капіталу характеризується рядом особливостей як з фінансового, так і з правового погляду, що впливає на управлінський аспект фінансових рішень на підприємстві. А проблеми фінансового менеджменту щодо впливу неоплаченого та вилученого капіталу потребують подальшої розробки як у теорії, так і в практиці.

Література

1. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом МФУ від 31.03.1999 р. № 87 // Все про бухгалтерський облік. – 2003. – № 14 (802).
2. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», затверджене наказом МФУ від 31.03.1999 р. № 87 // Все про бухгалтерський облік. – 2003. – № 14 (802).
3. Семенов Г. А. Оптимізація структури капіталу підприємства / Г. А. Семенов, А. В. Пелешко // Держава та регіони. – 2010. – № 4. – С. 164–169.
4. Безбородова Т. В. Удосконалення механізму управління фінансовими ресурсами підприємств / Т. В. Безбородова // Держава та регіони. – 2006. – № 5. – С. 21–23.
5. Про акціонерні товариства : закон України від 17 вересня 2008 року № 514–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50–51. – С. 384.
6. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 5 «Звіт про власний капітал», затверджене наказом МФУ від 31.03.1999 р. № 87 // Все про бухгалтерський облік. – 2003. – № 14 (802).

Надійшла 12.08.2011